

Δημήτρης Πολίτης
Επίκουρος Καθηγητής στο Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.
του Πανεπιστημίου Πατρών

«Αναδιατυπώνοντας το αίτημα μιας Θεωρίας της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους: Όψιμες επισημάνσεις και σύγχρονοι αναστοχασμοί».

Παρά το ότι δείχνει λιγότερο αμήχανη μέσα στο συνεχώς «διευρυνόμενο κόσμο» των σπουδών της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους (Hunt, 2009: 13-35), η Θεωρία της Λογοτεχνίας δε φαίνεται να έχει αναστείλει ολοκληρωτικά τη δυσπιστία απέναντι στις προθέσεις και στις δυνατότητές της. Παράλληλα, διεκδικεί τη σύζευξή της με όλες τις πτυχές μιας λογοτεχνικής γραφής, η οποία πολύ συχνά συνεχίζει να αγωνίζεται και για την ποιητική και για την αναγνώρισή της. Μολονότι όλες σχεδόν οι εκδοχές της Θεωρίας της Λογοτεχνίας έχουν αξιοποιηθεί κατά καιρούς στη μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων που απευθύνονται στα παιδιά και στους εφήβους (Manna & Hill, 2004: 4-8), ενώ η Λογοτεχνία που τα συγκροτεί σε σώμα διευρύνεται θεματικά και ανανεώνεται αφηγηματικά, μετασχηματίζεται, προκαλεί και προβάλλει αξιώσεις μιας περισσότερο "μορφωμένης" αντιμετώπισής της, το παλιό ζήτημα της πλήρους συμπίεσης Θεωρίας και μελέτης της μυθοπλασίας χαρακτηρίζεται διαχρονικό.

Αν και είναι γεγονός ότι τόσο η λογοτεχνική/εμπειρική κριτική όσο και η Κριτική Θεωρία αναδεικνύουν τα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά και εφήβους σε προνομιακό χώρο προβολής της δυναμικής του μυθοπλαστικού Λόγου αλλά και ελέγχου της αξιοπιστίας του θεωρητικού (Chambers, 1985: 133), η απροθυμία «αλλαγής παραδείγματος» αναφορικά με τους τρόπους θεώρησης των κειμένων αυτών, δηλαδή η διστακτικότητα αναθεώρησης του ισχυρού πλέγματος που συγκροτούν οι εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές παραδοχές/προκαταλήψεις μας, καθυστερεί και αρνείται ουσιαστικά την είσοδό μας σε έναν «καινούργιο» κόσμο (Kuhn, 1997). Και στην περίπτωση, λοιπόν, της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους ο θεωρητικός Λόγος παρουσιάζει έναν πολυδιάστατο χαρακτήρα και μια αναστοχαστική πρόθεση που διασώζουν, βέβαια, την αυτοκριτική/αντιρρητική του φύση, αλλά υπονομεύουν ουσιαστικά την αναλυτική του διάθεση (Compagnon, 2003: 8-18). Μια τέτοια υπονόμηση, σε συνδυασμό με την τάση "εγκλεισμού" θεωρητικών αρχών σε συμπαγή μοντέλα, ενεργοποιεί την αντίσταση στη Θεωρία και θέτει εύλογα σε αμφισβήτηση τις δυνατότητές της (De

Man, 1986: 3-20), καθώς και την οντολογία του αντικειμένου μελέτης της, επαναφέροντας εντονότερα την απαίτηση για μια συστηματικότερη θεωρητική αναμέτρηση με τα παιδικά και τα εφηβικά κείμενα/αναγνώσματα (Hunt, 2009: 30-32).

Το αίτημα για μια συνειδητή, μάλλον προθετική, σύμπλευση θεωρητικών αρχών και λογοτεχνικών κειμένων είναι τόσο παλιό όσο και η έμμεση, τουλάχιστον μη φανερή, χρήση θεωρητικών εκδοχών στη διδακτική αξιοποίηση της Λογοτεχνίας μέσα στην τάξη (Benton, 2009: 160-166). Το διατυπώνει με τον πιο απλό αλλά ηχηρό τρόπο τριάντα χρόνια πριν ο Aidan Chambers, όταν αναρωτιέται για τους λόγους που οι θεωρητικοί της Λογοτεχνίας δεν έχουν ακόμη συνειδητοποιήσει «ότι η καλύτερη απόδειξη σχεδόν όλων όσων λένε, όταν μιλούν για Φαινομενολογία ή για Δομισμό ή για Αποδόμηση ή για όποια άλλη κριτική προσέγγιση»¹ θα μπορούσε εύκολα να απεικονιστεί στη Λογοτεχνία για Παιδιά (Chambers, 1985: 133). Μόνο που παλαιότερα η Θεωρία δεν αποκάλυπτε πάντα την παρουσία της, ενώ οι "διαχειριστές" της σπάνια κατονόμαζαν τις (θεωρητικές) προκαταλήψεις τους. Ίσως, για το λόγο αυτό το παραπάνω αίτημα σήμερα επανέρχεται επιτακτικά κάθε φορά που επαναδιατυπώνεται ρητά η ανάγκη αναζήτησης θεωρητικών ερεισμάτων για τη συστηματικότερη προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων ή προβάλλεται ως αναγκαιότητα η απομάκρυνση από "βολικές" αλλά ευκαιριακές και θνησιγενείς εμπειρικές επιλογές.

Τριάντα χρόνια, λοιπόν, μετά την επισήμανση/απορία του Chambers θα περίμενε κανείς ότι θα την είχαμε υπερβεί ως ιστορικά παρωχημένη, ενώ το παλαιότερο αίτημα θα είχε παραχωρήσει τη θέση του σε όψιμους έστω αναστοχασμούς που θα προκάλυψε η προτερόχρονη ικανοποίησή του. Ωστόσο, φαίνεται ότι ακόμη επιμένουμε να αναβάλλουμε την αυτονόητη παραδοχή της ιδιαίτερης δυναμικής της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους, αφού αρκούμαστε κυρίως στο να εμπλουτίζουμε θεωρητικά την προβληματική της σχέσης της με τη Θεωρία. Το επιβεβαιώνει με πολύ εύστοχο τρόπο ο Γιώργος Παπαντωνάκης, όταν διαπιστώνει, κατά την έκθεση της προβληματικής μιας εκτενούς μελέτης του, ότι συνεχίζει να απουσιάζει η συστηματική ερμηνευτική θεώρηση των λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά και, κυρίως, η σύνδεσή της με τις Θεωρίες της Λογοτεχνίας. Παρουσιάζει, μάλιστα, ως εφικτή μια τέτοια σύζευξη, επιχειρώντας

¹ Όπου δε δηλώνεται διαφορετικά, η ευθύνη της μεταφραστικής απόπειρας παραθεμάτων, εκφράσεων, όρων, κ.λπ., βαρύνει αποκλειστικά εμάς.

αναγνωστικές προσεγγίσεις λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά με τη βοήθεια των Θεωριών που αξιοποιούνται στη μελέτη της Λογοτεχνίας, γενικά (Παπαντωνάκης, 2009: 15-21).

Η Θεωρία είναι ένα «άβολο και ενοχλητικό πράγμα», υποστηρίζει ο Πίτερ Χαντ (2009: 15-16), επειδή ακριβώς μας υποχρεώνει να αντιμετωπίσουμε τα ζητήματα που προσποιούμαστε ότι τα θεωρούμε λυμένα ή προτιμούμε να τα κρατούμε κρυμμένα. Η δυσπιστία απέναντι στη Θεωρία κατά μεγάλο μέρος απηγεί ένα φόβο για τα θεωρητικά σχήματα/μοντέλα που έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν την εμπειρική κριτική μας δραστηριότητα ή να αμφισβητήσουν τη "διδασκτική μας ευτυχία", η οποία διασφαλίζεται μέσα από μια ανώδυνη αναπαραγωγή εμπειρικών, παραδεδομένων προσεγγίσεων. Ιδιαίτερα στο χώρο των σπουδών της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους, η γενεσιουργός αιτία της δυσπιστίας απέναντι στη Θεωρία και στις δυνατότητές της φαίνεται να σχετίζεται κυρίως με οντολογικά ζητήματα της λογοτεχνικής γραφής, δηλαδή με την υπόσταση μιας Λογοτεχνίας που συνεχίζει να αγωνίζεται για τα δικαιώματά της και σε επίπεδο γραφής και σε επίπεδο μελέτης/θεωρητικής τεκμηρίωσης.

Η οντότητα της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους, η οποία στις μέρες μας τείνει να θεωρείται αυτονόητη, δεν ήταν πάντα αναγνωρίσιμη ως ένα ιδιαίτερο σώμα κειμένων και, κυρίως, ως αυτόνομη περιοχή μελέτης, αφού το ενδιαφέρον των θεωρητικών επικεντρωνόταν στις παιδαγωγικές, διδακτικές ή ψυχαγωγικές της παραμέτρους και στον προσδιορισμό του όρου «παιδί» ή της έννοιας της παιδικότητας (Shavit, 1986: ix, 63-92· Rose, 1994· Hunt, 2009: 15-18). Για τους περισσότερους από αυτούς η Λογοτεχνία για Παιδιά δε συνιστούσε «αντικείμενο» έρευνας, αφού όριζε τον εαυτό της «με τους όρους ενός κοινού που δεν μπορεί να αυτοπροσδιοριστεί» ή βρισκόταν εγκλωβισμένη σε μια περιθωριακή περιοχή της κουλτούρας (Χαντ, 2001: 21· Crago, 1974-75: 137-138). Υποτιμούνταν, έτσι, ή αγνοούνταν οι ιδιαίτερες λειτουργίες της ως Λόγου που απευθύνεται βέβαια στα παιδιά, αλλά δε διαφέρει (ή δεν πρέπει να διαφέρει) ποιοτικά από το λόγο της Λογοτεχνίας, γενικά, όταν είχε την απόλυτη ανάγκη να επιβιώσει θεσμικά και να κατοχυρωθεί θεωρητικά.

Ιστορικά, οι όροι ύπαρξης της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους, ως σώματος κειμένων και αντικείμενου μελέτης, προσδιορίζονται χρονικά και ειδολογικά από τους όρους αναγνώρισης της παιδικής ηλικίας ως οντότητας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που σκιαγραφούνται μέσα στο πλαίσιο πραγματικών, ιδεολογικών ή λογοτεχνικών κατασκευών (Lesnik-Oberstein, 1999: 17, 26· Hunt, 2009: 18-20, 31). Ούτε τα λογοτε-

χνικά κείμενα για παιδιά, όμως, ούτε και τα ίδια τα παιδιά απαλλάσσονται από τις ενήλικες διαθέσεις, οι οποίες τα εμπλέκουν σε μια «εξουσιαστική σχέση», ενώ τα εντάσσουν σε συστήματα μυθοπλαστικής διαχείρισης και πρόσληψης της παιδικότητας, αντίστοιχα. Μια τέτοια σχέση δεν είναι παρά μια «σχέση λόγου», για να θυμηθούμε τη φρασεολογία του Michel Foucault, σχέση που δε λειτουργεί μόνο καταπιεστικά αλλά και δημιουργικά, αφού επαναφωτίζει τα οντολογικά ζητήματα τόσο της Λογοτεχνίας για Παιδιά όσο και των αποδεκτών της. Με άλλα λόγια, αν οι ενήλικοι αδυνατούν να διασφαλίσουν την αυθεντικότητα του Λόγου τους, αφού πάντα θα αναζητούν τη χαμένη τους παιδικότητα στην ενήλικη γραφή που απευθύνουν στα παιδιά (Rose, 1994: 12), τα "αδύναμα" παιδιά "υποκειμενικοποιούνται" σταδιακά μέσα από τους Λόγους των ενηλίκων και αντιδρούν βαθμιαία στις ενήλικες προκαταλήψεις που βιώνουν κειμενικά (Rudd, 2009: 40-41). Επιπλέον, οι «σχέσεις λόγου» που προσδιορίζουν τη λογοτεχνική γραφή για παιδιά προβάλλουν και μια «υβριδική» διάστασή της που την τοποθετεί μοιραία σε ένα μεθοριακό "τόπο", σε μια «διασταυρούμενη γραφή», όπου τα σύνορα της Λογοτεχνίας που αφορά τα παιδιά ή τους εφήβους και της Λογοτεχνίας που απευθύνεται στους ενήλικους διαχέονται. Μια τέτοια γραφή προσφέρει, τελικά, πολύτιμες υπηρεσίες στην πιο ολοκληρωμένη αντίληψη των μυθοπλαστικών αφηγήσεων για μη ενήλικους, επανατοποθετώντας τες στο κέντρο του ενδιαφέροντός μας. Επειδή, ακριβώς, σχετίζεται με τους δύο κόσμους που εγγράφονται στην ενήλικη γραφή για το παιδικό αναγνωστικό κοινό, η «υβριδικότητα» των μυθοπλαστικών αφηγήσεων για μικρά ή/και μεγάλα παιδιά θα μπορούσε να διασφαλίσει τον ενιαίο χαρακτήρα της μυθοπλασίας και να δικαιολογήσει την ενιαία θεωρητική αντιμετώπισή της (Rudd, 2009: 53).

Η Λογοτεχνία για Παιδιά και Εφήβους – προσδιορισμένη ιστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και θεωρητικά – δεν ηχεί σήμερα πλέον ως ένα «απατηλό πεδίο σπουδών» (Hunt, 2009: 13), αφού μπορεί και πρέπει να αντιμετωπίζεται ενιαία μέσα στο χώρο της Λογοτεχνίας, γενικά, ενώ κάθε ειδικότερη αναφορά στη λογοτεχνική γραφή με βασικούς αποδέκτες τα παιδιά επιδιώκει, κυρίως, να διασώσει την ιδιαίτερη αισθητική της. Εξάλλου, το γεγονός ότι πολλά από τα κείμενα που τη συγκροτούν προέρχονται ιστορικά από τους κόλπους της Λογοτεχνίας που απευθύνεται στους ενήλικους θα μπορούσε να διασφαλίσει το ενιαίο της οντότητας αλλά και της αντιμετώπισής της, ενώ οι όποιες διακρίσεις υπάρχουν (μεταξύ τους) δε συνιστούν ποιοτικές ή ειδολογικές διαφορές αλλά διαφοροποιήσεις «βαθμού» (Nikolajeva, 2005: xii). Τέτοιες διαφοροποιήσεις κάνουν ασφαλώς αναγκαία την ιδιαίτερη αναφορά σε μυθοπλαστικές αφηγήσεις

για μη ενήλικους αναγνώστες, ενώ την ίδια στιγμή προϋποθέτουν τα ίδια ποιοτικά κριτήρια λογοτεχνικότητας τόσο για τη Λογοτεχνία, γενικά, όσο και για τη Λογοτεχνία για Παιδιά και Εφήβους, ειδικότερα (Lukens, 1990: 8-9). Συνακόλουθα, η Θεωρία της Λογοτεχνίας μελετά τη φύση και τη λειτουργία της λογοτεχνικής γραφής, όπου συμπεριλαμβάνονται και τα κείμενα που απευθύνονται στα παιδιά ή απλά "καταναλώνονται" από αυτά. Παρόμοια κείμενα, ωστόσο, μας φέρνουν αντιμέτωπους με προϋπάρχουσες ενήλικες παραδοχές μας, αναδεικνύουν την περίπλοκη θέση της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Νέους και προωθούν την πολυπλοκότητα τους σε ένα «εμφανές» σημείο συνάντησης της Θεωρίας με την πραγματικότητα, «όπου αναγκαζόμαστε να ρωτήσουμε: Τι μπορούμε να πούμε για ένα βιβλίο, γιατί πρέπει να το πούμε, πώς μπορούμε να το πούμε και τι συνέπεια θα έχει αυτό που λέμε» (Hunt, 2009: 15).

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι ο σκεπτικισμός για την οντότητα των κειμένων και των μη ενήλικων αποδεκτών τους έχει οδηγήσει σε τέτοιες αναστοχαστικές αναζητήσεις, ώστε να προκληθεί μια στροφή του ενδιαφέροντος στις λογοτεχνικές και εξωκειμενικές διαστάσεις των κειμένων που απευθύνονται στα παιδιά και στους εφήβους. Τους προσδίδει, μάλιστα, τέτοια σοβαρότητα που αφυπνίζει αργά αλλά σταθερά την πεποίθηση ότι τα κείμενα αυτά συνιστούν ένα εκλεπτυσμένο και αξιοπρόσεκτο κομμάτι της Λογοτεχνίας, το οποίο είναι ικανό να παράγει μια εξίσου σοβαρή αναλυτική θεωρητική δραστηριότητα (Manna & Hill, 2004: 5). Η διαπίστωση αυτή καταδεικνύει για μια ακόμη φορά πόσο αργά (επι)συμβαίνει μια «επιστημονική επανάσταση» ή, μάλλον, η «επανεκτίμηση μιας προηγούμενης παράδοσης, η οποία μέχρι τότε είχε μείνει στη σκιά» (Eko, 1993: 31). Η αλλαγή του προσανατολισμού της θεωρητικής αναζήτησης στο πεδίο μελέτης των λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά και εφήβους συντελείται σταδιακά, παράλληλα με την κυριαρχία των Θεωριών που καθορίζουν τον κόσμο της Λογοτεχνίας, γενικά, και σίγουρα ως αποτέλεσμα κοινωνικοπολιτικών συνθηκών, καθώς και οικονομικών ανταγωνισμών, που επηρεάζουν καταλυτικά τη λογοτεχνική παραγωγή για μη ενήλικους αποδέκτες (Manna & Hill, 2004: 4).

Η αναλυτική δραστηριότητα που ενεργοποιούν από τη δεκαετία του '70 οι θεωρητικές αναζητήσεις στο χώρο της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους την αναδεικνύουν σε ένα ιδιαίτερης δυναμικής «λογοτεχνικό πεδίο» (Champ Littéraire), σε ένα «χώρο δυνατοτήτων», τον οποίο οι περιπέτειες της Θεωρίας έχουν φορτίσει και έχουν εμπλουτίσει τόσο πολύ ως σύστημα κατηγοριών πρόσληψης και ερμηνείας, ώστε να προσφέρεται για ουσιαστική ανάδειξη και ολοκληρωμένη παρατήρηση της λειτουργίας των παραγόντων της λογοτεχνικής επικοινωνίας, γενικά. Επιπλέον, σε ένα τέτοιο «πεδίο»

έχουν πολλαπλασιαστεί τα «δομικά κενά» που καλούμαστε να καλύψουμε με τη δική μας συνεισφορά (Bourdieu, 2006: 356-365, 388-391). Και είναι ακριβώς τέτοια «κενά» που μας επιτρέπουν παρεμβολές ή τη διατύπωση θέσεων, εφόσον όλες οι θεωρητικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί για τη φύση και τη λειτουργία της Λογοτεχνίας από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι και τις μέρες μας συσχετίζονται με τη Λογοτεχνία για Παιδιά, προκειμένου να κατανοήσουμε ολοκληρωμένα τη διαδικασία πρόσληψης των λογοτεχνικών κειμένων, γενικά, και να προβάλουμε τις ερμηνευτικές δυνατότητες ή ανάγκες που έχει ο χώρος της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους. Σε μια τέτοια προοπτική, η οποία υποβάλλεται προφανώς από τη φύση των μυθοπλαστικών αφηγήσεων που απευθύνονται σε μη ενηλίκους, η Θεωρία δεν είναι αναγκαία μόνο επειδή μας προσανατολίζει να δούμε κάθε συζήτηση για τα λογοτεχνικά κείμενα σαν ένα ευφρές και ευχάριστο "παιχνίδι" (Μπαρτ, 1977) ή επειδή αντιμετωπίζει με "παιχνιδιάρικη" διάθεση ζητήματα, όπως οι όροι της γραφής ή τα όρια της ανάγνωσης που δεν προσεγγίζονται εύκολα ή, τουλάχιστον, χωρίς αμηχανία: είναι αναγκαία και ως ένα σώμα κειμένων (θεωρητικού) στοχασμού που προσδιορίζεται διεπιστημονικά, προβάλλει συλλογιστικές πρακτικές, κρίνει την κοινή λογική και ελέγχει τις ιδέες που διατυπώνονται, οργανώνει τα φαινόμενα που μας αφορούν και αναστοχάζεται διαρκώς (Culler, 1997: 19-22).

Αν και η Θεωρία της Λογοτεχνίας δε φαίνεται να σχετίζεται άμεσα με τα παιδιά και τα βιβλία τους, στην ουσία είναι πίσω από όλα τα θέματα που προσδιορίζουν αυτή τη σχέση (Garner, 1977: 31· Nikolajeva, 1997). Εξάλλου, όλες οι θεωρητικές εκδοχές της Λογοτεχνίας έχουν αξιοποιηθεί στα κείμενα για παιδιά, άσχετα αν κάποιες φαίνονται καταλληλότερες, επειδή ίσως προβάλλουν περισσότερο την ιδιαιτερότητα των κειμένων αυτών και των αποδεκτών τους ή αντιμετωπίζουν την ίδια απαξίωση των προθέσεων και των μεθόδων τους, όπως για παράδειγμα οι Θεωρίες για τον Αναγνώστη ή η Φεμινιστική Θεωρία.

Οι θεωρητικοί, συνειδητοποιώντας την ανάγκη της αξιόπιστης τεκμηρίωσης των αναφορών τους στη φύση και στη λειτουργία της λογοτεχνικής αυτής γραφής, αναζητούν επιστημονικά ερείσματα σε όλες σχεδόν τις Θεωρίες της Λογοτεχνίας, προκειμένου να αναμετρηθούν με τα λογοτεχνικά κείμενα που απευθύνονται σε μη ενήλικο κοινό. Έχοντας στον οπλισμό τους θεωρητικά εργαλεία, δοκιμασμένα και "νόμιμα", τα οποία δανείζονται από το Φορμαλισμό και τη Νέα Κριτική ως το Δομισμό, την Ψυχανάλυση, την Αποδόμηση και τη Θεωρία της Αναγνωστικής Ανταπόκρισης, παρατηρούν αναλυτικά, κατανοούν και ελέγχουν επιστημονικά τη δική τους εμπειρία με τα

κείμενα, με στόχο να κατανοήσουν θεωρητικά και να ερμηνεύσουν πρακτικά τη δραστηριότητα των μη ενήλικων αναγνωστών, άσχετα από τις θεμιτές αλλά ιδιαίτερες ενήλικες θεωρητικές προτιμήσεις/προκαταλήψεις τους. Η Rebecca Lukens (1990), για παράδειγμα, δεν κρύβει την προτίμησή της προς τη στρουκτουραλιστική προσέγγιση των κειμένων για παιδιά, θεωρώντας ότι αυτή προσφέρει την κατανόηση όλων εκείνων των (αρχετυπικών) λογοτεχνικών συστατικών που υπάρχουν σε όλα τα λογοτεχνικά κείμενα. Παρόμοια, η Glenna Davis Sloan, επηρεασμένη από το Northrop Frye, αναζητά λογοτεχνικές δομές (αρχέτυπα) και διακειμενικές συνδέσεις, επιχειρώντας να συγκροτήσει ένα οργανωμένο λογοτεχνικό σύστημα που συμβάλλει καταλυτικά στον εμπλουτισμό των διδακτικών πρακτικών και στη συστηματική κατανόηση του λογοτεχνικού μύθου (Sloan, 1996). Οι Michael Benton και Geoff Fox (1992) αξιοποιούν στο έπακρο τις Αναγνωστικές Θεωρίες, για να εμπλουτίσουν τις πρακτικές προσφορές του λογοτεχνικού κειμένου μέσα στην τάξη, ή επικεντρώνονται στην ποίηση (Benton et al., 1988), ακολουθώντας ειδικότερες θεωρήσεις, όπως αυτές π.χ. της L.M. Rosenblatt ή του N. Holland, για να αναδείξουν το ρόλο του παιδιού-αναγνώστη και τη μοναδικότητα της αντίδρασής του. Το ίδιο επιχειρεί και ο Peter Hunt (2001), αν και με εμφανέστερη την αναλυτική δυνατότητα του θεωρητικού Λόγου και τη μεταδομιστική του πρόθεση, ενώ η Zohar Shavit (1986) προσανατολίζει την έρευνά της περισσότερο στις πολιτισμικές διαστάσεις των λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά και των αναγνωστών τους. Θεωρώντας, πάντως, ως δεδομένο ότι η διαδικασία πρόσληψης είναι αρχετυπικά η ίδια για ολόκληρη τη Λογοτεχνία, χρειάζεται να σημειώσουμε πως η ερμηνευτική διαδικασία στο χώρο της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί, αν θα κινηθεί προς μια «ερμηνευτική της αποκατάστασης», η οποία αναδεικνύει το κείμενο και το συγγραφέα, ή προς μία «ερμηνευτική της υποψίας» που αμφισβητεί την αυθεντία του κειμένου και, ουσιαστικά, προβάλλει το ρόλο των αποδεκτών του (Culler, 1997: 64-65). Τα παραδείγματα της αξιοποίησης του θεωρητικού προβληματισμού είναι πολλά και χαρακτηριστικά, όπως αυτά που παραθέτουν οι Roderick McGillis (1996) και Jill P. May (1995) ή σε αυτά που παραπέμπει ο Peter Hunt (2001: 15-34).² Ιδιαίτερα η αξιοποίηση αρχών από τις Θεωρίες για τον Αναγνώστη, επειδή έχουν περισσότερο από τις άλλες θεωρήσεις τη δυνατότητα να διαφυλάξουν την προσωπική αίσθηση της λογοτεχνικής εμπειρίας των αναγνωστών, ενηλίκων

² Για μια πιο αναλυτική χαρτογράφηση-παρουσίαση των θεωρήσεων, ευρύτερων ή περισσότερο επικεντρωμένων, οι οποίες βρήκαν δυναμική εφαρμογή στην κριτική μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά και νέους, βλ. και Manna & Hill, 2004: 4-11.

και μη ενηλίκων, αποδεικνύονται πολύ χρήσιμες. Εδώ, ο αριθμός των παραδειγμάτων είναι πραγματικά τεράστιος, αν σκεφτεί μάλιστα κανείς ότι όλες σχεδόν αυτές οι Θεωρίες έχουν ελεγχθεί ερευνητικά και έχουν δοκιμαστεί στη διδακτική πράξη για πολλές δεκαετίες (McGillis, 1996: 177-200· May, 1995: 157-171· Παπαντωνάκης, 2009: 271-331· Παπαντωνάκης, κ.ά, 2010).³

Στο σημείο που βρίσκεται σήμερα η θεωρητική προβληματική της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους μας προσφέρει πλέον μια ασφάλεια για τη σύνδεση Θεωρίας-λογοτεχνικής γραφής. Είτε την εκλάβουμε ως επιστημονική βάση για τις θεωρήσεις των λογοτεχνικών κειμένων είτε την αξιοποιήσουμε ως συλλογιστική πρακτική, η οποία θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε από τις θεωρήσεις αυτές την πλησιέστερη προς τη δική μας αντίληψη για τη φύση και τη λειτουργία ενός λογοτεχνικού κειμένου, φαίνεται τελικά ότι η ίδια η Θεωρία έχει δημιουργήσει την ανάγκη ύπαρξής της και για τη Λογοτεχνία για Παιδιά (Nikolajeva, 1997). Οι θεωρητικές μας αναφορές, απαλλαγμένες πλέον από δογματικές βεβαιότητες και εμμονές, καθώς και από την αυστηρή και δυσνόητη "τεχνική" γλώσσα-ορολογία της μεταμοντέρνας κριτικής, επανασυνδέονται με την τρέχουσα πραγματικότητα και με τις ανάγκες της. Σηματοδοτούν, έτσι, τη μετατόπιση του θεωρητικού ενδιαφέροντος προς ερμηνευτικούς τρόπους/δρόμους που αναδεικνύουν τον πλουραλισμό της ίδιας της Λογοτεχνίας, είτε αυτή απευθύνεται στους ενηλίκους είτε αφορά τα παιδιά και τους εφήβους (Nikolajeva, 2005).

Οι σύγχρονες θεωρητικές σπουδές της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους ενσωματώνουν στον πυρήνα τους μια μέριμνα για την έννοια της παιδικής ηλικίας ή της παιδικότητας και για τη διεπιστημονική διάσταση κάθε προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων, αναδεικνύοντας την πολυπλοκότητα τους. Έτσι, η θεωρητική αναζήτηση ανταποκρίνεται σε μια περισσότερο ευέλικτη και συνειδητή κριτική αντιμετώπιση των λογοτεχνικών κειμένων που τα διαχειρίζονται ενήλικοι, αλλά απευθύνονται κυρίως σε μη ενηλίκους. Τελικά, οι ερμηνευτικές τάσεις των ημερών μας εξερευνούν σε βάθος την ιδιαιτερότητα της Λογοτεχνίας για Παιδιά και Εφήβους, αναθεωρούν το πλέγμα των παλαιότερων ή ξεπερασμένων παραδοχών/προκαταλήψεών μας, βοηθώντας μας να αποκτήσουμε μια κοινή επιστημονική βάση απέναντι στο φαινόμενο της λογοτεχνικής γραφής και να υιοθετήσουμε μια κοινή θεωρητική γλώσσα, η οποία θα υπαγορεύει

³ Οι βιβλιογραφικές αναφορές είναι απολύτως ενδεικτικές και σε καμιά περίπτωση εξαντλητικές της θεωρητικής συνεισφοράς στο συγκεκριμένο πεδίο σύνδεσης της Θεωρίας με διδακτικές πρακτικές.

την ενεργή και συστηματική εξέταση της γραφής αυτής αλλά και των ενήλικων πεποιθήσεών μας.

Βιβλιογραφία

- Benton, Michael, «Αναγνώστες, κείμενα, συγκείμενα: Η κριτική της αναγνωστικής ανταπόκρισης», στο Peter Hunt (επιμ.), *Κατανοώντας τη Λογοτεχνία για Παιδιά*, μτφρ. Χρυσούλα Μητσοπούλου, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2009, σσ. 153-182.
- Benton, Michael, Teasy, John, Bell, Ray, & Hurst, Keith, *Young Readers Responding to Poems*, London/New York, Routledge, 1988.
- Bourdieu, Pierre, *Οι Κανόνες της Τέχνης: Γένεση και Δομή του Λογοτεχνικού Πεδίου*, μτφρ. Έφη Γιαννοπούλου, Αθήνα, Πατάκης, 2006.
- Chambers, Aidan, *Booktalk: Occasional Writing on Literature and Children*, London, The Bodley Head, 1985.
- Compagnon, Antoine, *Ο Δαίμων της Θεωρίας: Λογοτεχνία και Κοινή Λογική*, μτφρ. Α. Λαμπρόπουλος, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2003.
- Crago, Hugh, «Children's Literature: On the Cultural Periphery», *Children's Book Review*, 4(4) (1974-75) 137-138.
- Culler, Jonathan, *Λογοτεχνική Θεωρία: Μια Συνοπτική Εισαγωγή*, μτφρ. Καίτη Διαμαντάκου, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2000.
- De Man, Paul, *The Resistance to Theory*, Minneapolis/London, University of Minnesota Press, 1986.
- Έκο, Ουμπέρτο, *Τα Όρια της Ερμηνείας*, μτφρ. Μαριάννα Κονδύλη, Αθήνα, Γνώση, 21993.
- Garner, Alan, *The Stone Book Quartet*, London, Collins, 1977.
- Hunt, Peter, «Εισαγωγή: Ο Διευρυνόμενος Κόσμος των Σπουδών της Λογοτεχνίας για Παιδιά», στο Peter Hunt (επιμ.), *Κατανοώντας τη Λογοτεχνία για Παιδιά*, μτφρ. Χρυσούλα Μητσοπούλου, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2009, σσ. 13-35.
- Kuhn, Thomas S., *Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων*, μτφρ. Γ. Γεωργακόπουλος & Β. Κάλφας, Αθήνα, Σύγχρονα Θέματα, 1997.
- Lesnik-Oberstein, Karin, «Essentials: What is Children's Literature? What is Childhood?», in Peter Hunt (ed.), *Understanding Children's Literature*, London/New York, Routledge, 1999, pp. 15-29.
- Lukens, Rebecca J., *A Critical Handbook of Children's Literature*, Ohio, Scott Foresman and Co., 21990.

- Μπαρτ, Ρολάν, *Η Απόλαυση του Κειμένου*, μτφρ. Φ. Χατζιδάκη & Γ. Κρητικός, Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα, 1977.
- McGillis, Roderick, *The Nimble Reader: Literary Theory and Children's Literature*, New York, Twayne Publishers, 1996.
- Manna, Antony L. & Hill, Janet, «Η εφαρμογή της θεωρίας στην Αμερικανική Παιδική Λογοτεχνία», μτφρ.-σχόλια Μένη Κανατσούλη, περ. *KEIMENA*, 1 (2004) 1-15 <<http://keimena.ece.uth.gr/t1/arthra/tefxos1/manahill1.htm>> [Ημερομηνία πρόσβασης: 15/7/2015].
- May, Jill P., *Children's Literature and Critical Theory: Reading and Writing for Understanding*, New York/Oxford, Oxford University Press, 1995.
- Nikolajeva, Maria, *Aesthetic Approaches to Children's Literature: An Introduction*, Lanham, Maryland /Toronto/Oxford, The Scarecrow Press, Inc., 2005.
- Nikolajeva, Maria, *Introduction to the Theory of Children's Literature*, Tallinn, Tallinn University Press, 1997.
- Παπαντωνάκης, Γεώργιος, *Θεωρίες Λογοτεχνίας και Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις Κειμένων για Παιδιά και Νέους*, Αθήνα, Πατάκης, 2009.
- Παπαντωνάκης Γ., Αθανασιάδης Η., Καπλάνογλου Μ. & Πολίτης Δ., *Οι Ιδέες των Παιδιών για την Παιδική Λογοτεχνία: Θεωρία και Έρευνα της Αναγνωστικής Ανταπόκρισης*, Αθήνα, Τόπος, 2010.
- Rose, Jacqueline, *The Case of Peter Pan, or The Impossibility of Children's Literature*, Hampshire/London, MacMillan, 1994.
- Rudd, David, «Θεωρητική Συζήτηση και Θεωρίες: Πώς Υπάρχει η Λογοτεχνία για Παιδιά;», στο Peter Hunt (επιμ.), *Κατανοώντας τη Λογοτεχνία για Παιδιά*, μτφρ. Χρυσούλα Μητσοπούλου, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2009, σσ. 33-61.
- Shavit, Zohar, *Poetics of Children's Literature*, Athens/London, The University of Georgia Press, 1986.
- Sloan, Glenna, D., *The Child as Critic: Teaching Literature in the Elementary and Middle Grades*, New York, Teachers College Press, 1984.
- Χαντ, Πίτερ, *Κριτική, Θεωρία και Παιδική Λογοτεχνία*, μτφρ. Ε. Σακελλαριάδου & Μ. Κανατσούλη, Αθήνα, Πατάκης, 2001.